

Svećenici glagoljaši i njihova ostavština, Zbornik radova, Posebna izdanja knj. 8., ur. Tado Oršolić i Grozdana Franov-Živković, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Udruga glagoljaša Zadar, Zagreb - Zadar, 2020., str. 255.

Svećenici glagoljaši i njihova ostavština naziv je zbornika radova sa znanstvenog kolokvija održanog 20. listopada 2017. u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Zadru. Zbornik je tiskan 2020. godine u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Udruge glagoljaša Zadar kao sunakladnika. Posvećen je idejnom začetniku Zadarskog glagoljaškog kruga – don Pavlu Keru (1940. – 2018.), a donosi dvanaest znanstvenih radova u kojima je predstavljeno djelovanje i ostavština svećenika glagoljaša s područja Šibenske i Krčke biskupije te Zadarske nadbiskupije, u razdoblju od kraja 16. do 20. stoljeća.

Kako je u predgovoru (str. 7 – 8) istaknuo Tado Oršolić – uz Grozdanu Franov-Živković jedan od urednika ovoga izdanja, zbornikom radova „nastojalo se dati prilog boljem i potpunijem razumijevanju uloge svećenika glagoljaša, prikazati njihovu djelatnost ne samo u crkvenom životu nego i njihovu ulogu u znanosti, društveno-kulturnom i političkom, ali i svakodnevnom životu. Radovi objavljeni u ovome zborniku mali su prilog onome što su svećenici glagoljaši stoljećima činili kao stvaratelji hrvatske povijesti i hrvatske kulturne (pisane i jezične) baštine.“

„Svećenici glagoljaši na području Šibenske biskupije u vrijeme biskupa Vicencija Arrigonija (1599. – 1626.)“ rad je autora Kristijana Jurana (str. 9 – 21). Temeljem proučavanja spisa šibenske biskupijske administracije iz vremena biskupa Arrigonija, Juran donosi saznanja o zastupljenosti glagoljaške liturgije, o školovanju i naobrazbi šibenskih glagoljaša te o glagoljaškim župama u Šibenskoj biskupiji s kraja 16. i početka 17. stoljeća. Sačuvani izvori potvrđuju kako su središta šibenskog glagoljaštva bili otoci Prvić i Murter.

Na primjerima glagoljskih zapisa iz matičnih knjiga Župe Silba, Ivica Vigato predstavio je grafetičke posebnosti rukopisa don Franića Frtunića (str. 23 – 34). Pisar don Franić Frtunić predstavnik je ogranka *sjevernodalmatinske pisarske škole* za koji je karakterističan poseban način pisanja, prepoznatljiv po istaknutoj crti vodilji. Na toj crti pisar gradi slova, pri čemu je crta dijelom i sastavni element mnogih slova. Autor analizira specifičan Frtunićev način pisanja te – uspoređujući ga s onim ostalih pisara sa Silbe i sa susjednoga otoka Oliba, zaključuje kako se može pretpostaviti da je osobitost Frtunićeve pisarske vještine rezultat njegova školovanja izvan rodne Silbe.

Zdenko Dundović u svom radu donosi usporedbu svakodnevnog života svećenika glagoljaša Zadarske i Ninske biskupije tijekom 18. stoljeća na otocima i u zaleđu (str. 35 – 56), s posebnim naglaskom na brojnost svećenstva i ekonomske teškoće s kojima se ono susretalo, a što je – ističe autor – imalo utjecaja na pastoralne aktivnosti i religijski život. Autor navodi mnoge primjere odlaska brojnijeg, otočnog svećenstva na kopnena područja Zadarske i Ninske biskupije, opisujući pritom kako su njihovo službovanje u tamošnjim župama često pratile razmirice uzrokovane različitošću mentaliteta otočnog i seoskog stanovništva. U isto vrijeme odlazak svećenika podrijetlom iz primorskih krajeva na otoke bio je relativno rijedak. Opisuje i ekonomske poteškoće koje su imale utjecaja na njihovo pastoralno djelovanje, ali, zaključuje, nipošto nisu to djelovanje zaustavile.

O životu i radu dvaju glagoljaških svećenika iz Dubašnice na otoku Krku piše Tomislav Galović (str. 57 – 85). Privatne glagoljaške škole koje su kao svećenici dubašljanskog kaptola vodili Ivan Kraljić – Skutlić (1705. – 1762.) i Pavao Milovčić – Jurović (djelovao krajem 18. i u prvim desetljećima 19. st.), u vrijeme dok još nije bilo organiziranog školstva, kako ističe autor „ukazuju na jednu važnu etapu u ukupnoj povijesti odgoja i obrazovanja na hrvatskim povijesnim i društvenim područjima te na posebnu ulogu što su ga u tome procesu imali seoski ili ladanjski kaptoli u Krčkoj biskupiji“.

U svom prilogu o ugljanskom svećeniku don Juri Čubanovom, rodom iz Sutomišćice (str. 87 – 110), Grozdana Franov-Živković, utvrdila je kako je upravo don Jure pisar četiri glagoljska rukopisa koji se čuvaju u Arhivu HAZU u Zagrebu (sign. IV a 80/25 – dio kodeksa, IV a 135, IV a 80/7 i IV a 80/8), a čiji autor do danas nije bio poznat. Atribuiranje ovih rukopisa don Juri Čubanovom omogućeno je temeljem njihove usporedbe sa zapisima iz matičnih knjiga župa u kojima je don Jure služio te niza dokumenta.

Pregled glagoljskih natpisa sačuvanih u ostavštini don Luke Jelića, koja se nalazi u Arheološkom muzeju u Splitu, u Zborniku je predstavio Mate Bobanović (str. 111 – 138). U zasebnom poglavlju autor donosi i popise glagoljskih spomenika, dokumenata i natpisa sa područja Zadarske nadbiskupije i Ninske biskupije od 13. do 19. stoljeća, sastavljene prema jednom od najvažnijih Jelićevih objavljenih djela – *Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII ad XIX saeculum*.

Stanje u Zadarskoj nadbiskupiji oko uporabe staroslavenskog jezika u liturgiji krajem 19. stoljeća, u svom radu prikazao je Ante Gverić, opisujući sukob zagovornika glagoljanja – tribanjskog župnika don Lovre Dražića i nadbiskupa Grgura Rajčevića, nesklonog glagoljici (str. 139 – 150). Nadbiskup Rajčević nije sagledavao posebnosti, prošlost i pastoralne potrebe pojedinih župa, premda su

– kako pojašnjava autor – rimski dekreti koji su se odnosili na pitanje korištenja glagoljice ostavljali prostora za tumačenje kojim bi se zadovoljili pastoralni zahtjevi te ujedno izbjegli sukobi. S druge pak strane, pojedini župnici samostalno su tumačili propise o čijoj su provedbi trebali odlučivati biskupi.

Glagoljsku rukopisnu građu, kao i životni put don Kažimira Perkovića opisala je u svom prilogu ovom Zborniku Danijela Deković (str. 151 – 173). Gradivo sadržano u fondu don Kažimira Perkovića koji se nalazi u Zavičajnom muzeju Biograd na Moru, kako je istaknula autorica, osobito je značajno jer sadrži prijepise dokumenata koji nisu ostali sačuvani. Među njima je i transliterirani prijepis glagoljske madrikule bratovštine Sv. Stjepana iz Jagodnje i Polače te dijela glagoljske madrikule bratovštine iz Tinja.

Izak Špralja piše o tri svećenika glagoljaša koji su prenijeli glagoljaški napjev *Otče naš* u misi iz svećeničke pjevačke službe u pučko liturgijsko pjevanje (str. 175 – 183). To su don Šime Maronić, koji je bio župnik u Žmanu na Dugom otoku od 1936. do 1971., don Marko Cvitanović, župnik u Pašmanu na istoimenom otoku od 1930. do 1966. i don Ive Bareša, župnik u Zatonu kod Šibenika od 1938. do 1992. godine. Kako je istaknuo autor, glagoljaški napjev za *Otče naš* u misi – dio svećeničke pjevačke službe – veliko je otkriće i obogaćenje naše glagoljaške glazbene predaje.

Rad o svećenicima glagoljašima sa zadarskog područja u 20. stoljeću, o kojima je na znanstvenom kolokviju 2017. godine izlaganje održao mons. Pavao Kero (1940. – 2018.) priredili su za tisak urednici Zbornika Tado Oršolić i Grozdana Franov-Živković (str. 185 – 206). U svom izlaganju mons. Kero predstavio je svećenike glagoljaše i njihov rad na očuvanju, sakupljanju i obradi glagoljskih tekstova. Među njima se ističu don Vladislav Cvitanović, don Ante Strgačić, don Petar Vlasanović, don Amos Rube Filipi i don Leonard Riko Finka, čiji rad potvrđuje kako je Zadar bio jedno od glavnih središta glagoljice u prošlosti.

Na značaj suvremenih *online* knjižničnih kataloga u službi identifikacije, pretraživanja i pristupa digitaliziranoj pisanoj baštini, koji će korisnicima gradiva omogućiti lakšu i bolju interpretaciju podataka, ukazala je Marijana Tomić (str. 207 – 227). Kroz primjer projekta *Digitalizacija, bibliografska obrada i istraživanje tekstova zadarsko-šibenskog područja iz razdoblja do kraja 19. st. pisanih glagoljicom, bosančicom i latinicom (Pisana baština)*, autorica je opisala metodu izrade baze podataka, temeljenu na zajedničkoj suradnji znanstvenika iz područja humanistike, osobito glagoljaštva te stručnjaka iz područja informacijskih znanosti, pri čemu je istaknula važnost strukturiranog organiziranja podataka koje pruža napredne mogućnosti korištenja.

O životu i djelovanju mons. Pavla Kera, kojemu je ovaj Zbornik i posvećen, od samih početaka njegova zanimanja za glagoljicu, do mnogobrojnih angažmana i radova – onih kojima je dao izniman doprinos poznavanju i čuvanju zadarske glagoljaške baštine, ali i o mnogim drugim aktivnostima, pišu urednici Tado Oršolić i Grozdana Franov-Živković (str. 229 – 255). *Popis glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije*, kao i izdavački niz čiji je mons. Pavao Kero bio glavni pokretač – *Monumenta Glagolitica Archidioecesis Iadertinae*, svakako pripadaju među najznačajnija djela koja obrađuju glagoljašku baštinu područja Zadarske nadbiskupije. Na kraju ovoga priloga donosi se i bogata bibliografija radova mons. Pavla Kera.

Radovi objedinjeni u ovom Zborniku potvrda su kontinuiteta i iznimne vrijednosti hrvatske kulturne baštine koju su svećenici glagoljaši očuvali kroz stoljeća te istovremeno užim specijalističkim pristupom nadopunjuju različite teme iz područja crkvene i opće povijesti, jezika i pisma, kao i suvremenih informacijskih znanosti. Stoga je trud autora, urednika i izdavača ovoga izdanja, na tragu produbljivanja spoznaja u tom pravcu, vrlo vrijedan.

Anamaria Perović